

А. Малахова, студ.
Харьковский национальный педагогический университет
имени Г.С. Сковороды, Харьков

СОЦИАЛЬНЫЕ ОТНОШЕНИЯ ЯПОНСКОГО ОБЩЕСТВА И РЕЧЕВОЙ ЭТИКЕТ

Статья посвящена анализу национально-культурных особенностей речевого этикета в японском языке. Рассмотрено использование местоимений и терминов родства при общении на японском языке.

Ключевые слова: культура поведения, речевой этикет, социальные отношения в Японии.

А. Malakhova, student
H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv

SOCIAL RELATIONSHIPS OF THE JAPANESE SOCIETY AND SPEECH ETIQUETTE

The article is devoted to the analysis of national and cultural peculiarities of language etiquette in Japanese language. The use of pronouns and kinship terms of communication by mean of Japanese are analyzed.

Keywords: the culture of behavior and social relationships, language etiquette, social relations in Japan.

УДК [811.521+811.581] (09) (477.54)

Ю. Малахова, к.філол.н., доц.
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди, Харків

РОЗВИТОК СХОДОЗНАВСТВА У ХАРКОВІ З ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XIX СТ. - ДО ПОЧАТКУ XX СТ.

У статті досліджено процес розвитку сходознавства у Харкові з першої половини XIX ст. до початку XX ст. та розглянуто творчу спадщину науковців, які заклали фундамент сходознавчих дисциплін в Україні.

Ключові слова: сходознавство, В. Шерцль, П. Савченко, А. Краснов, Харківський університет.

Подальший розвиток сходознавства в Україні передбачає знання історії, життя та детального опрацювання творчої спадщини науковців, які заклали фундамент сходознавчих дисциплін у нашій країні. Актуальність цієї теми засвідчує інтерес, який до неї проявляють українські науковці. Завдяки працям І. Бондаренка, Л. Матвеевої, Ю. Кочубея, Е. Циганкової, В. Кіктенка, Д. Урсу, Ю. Завгороднього та багатьох інших за останні роки вдалося дослідити здобутки перших сходознавців. Мета цієї статті - проаналізувати процес розвитку сходознавства у Харкові у першій половині XIX ст. - до початку XX ст.

Неможливо точно визначити, коли в Україні вперше з'явилися відомості про Японію. Принаймні у XVIII ст. вони вже були. Так, у червні 1731 р. Спіфаній Тихорський (пом. 2 липня 1731 р.) подарував бібліотеці Харківського колегіуму книгу перекладів різними мовами молитви «Отче наш», видану в Аугсбурзі. Там згадано також японську мову (Japānica), хоча сам переклад відсутній [Ковалівський 1961, с.12]. У бібліотеці ректора того ж Харківського колегіуму Лаврентія Кордета (1720-1781) були книги з географії Японії [Ковалівський 1961, с.15].

Перші відомі спроби вивчати Японію, її мову та культуру в Україні датуються 1860-ми роками. Вони були розпочаті у Харківському університеті В. Шерцлем, П. Савченком та А. Красновим [Бондаренко 2010, с.345].

Відкриття кафедри порівняльного мовознавства створило широкі можливості для розвитку в університеті багатьох сходознавчих дисциплін, передусім санскритології, індології та іраністики. Але знайти відповідних фахівців для цієї структури виявилось дуже важко. Спроби залучити до кафедри відомого петербурзького орієнталіста К.А. Коссовича та підготувати для заміщення професорської посади О.А. Потебно не мали успіху. В результаті робота кафедри розпочалася лише з 1869 р., коли до неї було запрошено молодого сходознавця чеського походження В.І. Шерцля.

Вікентій Шерцль (1843-1906), чех за походженням, випускник Празького університету, відомий насамперед як санскритолог. Вивчав в Лондоні східні мови «індійську, санскрит, китайську і японську» [Петровський 1851, с.506].

Вікентій Шерцль (1843-1906)

Андрій Краснов (1862-1914)

Китайську і японську мови він вивчав у видатного синолога того часу – Дж. Соммерса. В 1867 році він переїхав до Петербурга, де на єдиному в Європі факультеті східних мов вивчав санскрит та авестійську мову у К.А. Коссовича, і перську мову – у відомого російського орієнталіста А.К. Казем-Бека. [Историко-филологический..., с.231]. В.І. Шерцль був одним із найвидатніших орієнталістів-філологів свого часу, справжнім поліглотом у галузі мов народів Азії та Африки (володів понад 30-ма

мовами). В своїй магістерській роботі він використав матеріал санскриту, ведійської, авестійської, перської, давньоєврейської, арабської, татарської, монгольської, японської, турецької, малайської, фінікійської, давньоєгипетської та африканських мов. У Харкові В.Шерцль викладав з 1869 р., а з 1870-1884 рр. очолював кафедру порівняльної граматики індоєвропейських мов у Харківському університеті.

В Харкові він відразу ж розгорнув досить широку сходознавчу діяльність. В.І. Шерцль читав курси санскриту, історії літератури і культури народів Індостану, порівняльного індоєвропейського мовознавства, знайомив студентів з іранськими та іншими східними й навіть африканськими мовами. Ним було написано та видано низку сходознавчих посібників і досліджень, серед яких – перша в Росії санскритська граMATика, фундаментальне дослідження з давньоіндійського синтаксису, важливі компаративно-філологічні, етнологічні та релігієзнавчі роботи. У цих працях В.І. Шерцль показав себе фахівцем не лише в санскритології та компаративістиці, але й в таких галузях, як іраністика, синологія, африканістика, історія східних релігій тощо.

Сходознавчі пізнання В.Шерцля нашли віддзеркалення і у всіх його працях з порівняльного мовознавства. Навіть у двотомній «Сравнительной грамматике славянских и других родственных языков» [Петровський, с.30] міститься значна кількість прикладів із самих різних мов Азії, Африки та Океанії. За допомогою їх вчений намагається виявити паралелі в засобах словотворення між слов'янськими, індоєвропейськими і не індоєвропейськими мовами. В цих роботах він проявляє виключне пізнання в самих різних азійських мовах – індійській, перській, арабській, турецькій, курдській, якутській, цейлонській, китайській, японській, корейській, айнській, тайській, тибетській, малайській тощо.

У своїй праці «Названия цветов и символическое значение их» (1884). Він досліджує назви кольорів у кольорів у різних мовах і приходять до висновку: «китайцы для означения синего и зеленого цветов употребляют общее слово **cing**, но уже в древние эпохи они выражали чистый зеленый цвет через слово **lok**. В языках неиндоєвропейских народов смешивание зеленого и синего цветов происходит в громадных размерах: Китайцы, Японцы, Монгольцы, индокитайские племена, азиатские народы, полинезийцы, африканские племена, туземцы северной и южной Америки не отличают в своих языках синего цвета от зеленого» [6].

Наприкінці 1872 року В. Шерцль направив до Міністерства прохання про дозвіл йому відрядження до Китаю та Японії для складання китайської та японської граматики та словників. 21 грудня міністр повідомив Шерцлю, про те, що не буде перешкоджати дозволу на відрядження через раду університету і пообіцяв сприяння в отримання необхідних коштів із державного казначейства. Отримавши таку підтримку, Шерцль звернувся до ради університету з проханням «ходотайствовать о разрешении командировки». Мотивирую свою просьбу, он указывал, что составление пособий по китайскому и японскому языкам, занимающим одно из первых мест среди языков Азии, как по развитию и значению говорящих на них народов, так и по богатству литературы крайне необходимо для компаративистики» [Протоколи...1873, с.51-52]. Він також звертав увагу і на практичне значення цього сходознавчого проекту – на

відміну від європейських країн, в Росії не існувало якісних китайських та японських граматики та словників, в той час, як «именно русские, ближайшие соседи Китая и Японии... более других нуждаются в пособиях, которые бы обеспечили изучение этих языков» [Протоколи...1873, с.52-53]. Чтобы «поставить русскую литературу в этом отношении в независимость от западной» он мав намір скласти теоретичні та практичні посібники по цим мовам, які б включали в себе граматики, розмовні частини (діалоги), хрестоматії та словники. Для цього йому була потрібна допомога «туземців» - дворічному відрядженню до Китаю та річному до Японії [Протоколи...1873, с.52-55]. Відправитися у відрядження він планував навесні 1874 року та розраховував отримати кошти на поїздку 12000 рублів в додаток до трьохрічного окладу. Факультет і Рада університету 24 січня 1883 року підтримала клопотання В. Шерця, але Міністерство, незважаючи на усі попередні запевнення, відхилила його, посилаючись на брак коштів. В результаті чого вчений лишився можливості скласти перші в Росії посібники з китайської та японської мов та розпочати їх викладання у Харкові.

Заслугою В. Шерця було те, що йому вдалося відродити викладання східних мов у Харківському університеті і поставити харківську орієнталістику на справжній науковий рівень. Проте в Харківському університеті вченому вдалося реалізувати далеко не всі свої задуми щодо розвитку сходознавства. Він планував, зокрема, запровадити викладання китайської та японської мов і вперше в Росії створити відповідні навчальні посібники. Для цього вченому потрібно було отримати відрядження до Китаю та Японії, на яке міністерство не виділило коштів. Така ж доля спіткала проект створення санскритського словника, який передбачав відрядження до Лондона. Але під час роботи в Харкові В.І. Шерць підготував кількох фахівців з індоєвропейської компаративістики, які вільно володіли східними мовами. Найбільш видатним його учнем був О.В. Попов, санскритологічні та компаративістські дослідження якого отримали дуже високу оцінку у фахівців. Однак він не мав змоги розвинути свій успіх, бо помер у молодому віці.

П. Савченко, член Товариства дослідників природи Харківського університету, перебував в Японії під час навколосвітньої подорожі, здійснену ним у 1876-1877 рр. на кліпері «Гайдамака». Він привіз до Харкова колекцію зразків японської фауни. У 1877 році П.Н. Савченко передав до Музею природи Харківського національного університету.

Етнографічний музей (заснований у 1902 р.) та міський музей також мали значні японські колекції [Ковалівский 1961, с.64-65]. Велику колекцію японських, китайських і корейських речей передав Харківському технічному товариству І.Гогунцов. пізніше вона була передана Харківському університету. Про це пише А.Н. Краснов в своїх статтях «Этнографическая коллекция г. Гогунцова в Харьковском университете [в географическом кабинете] (1910 рік) та «Коллекция г. Гогунцова в географическом кабинете Харьковского университета (1911) [Історія... 2007, с.262].

Відомий географ і ботанік Андрій Краснов (1862-1914) був професором у Харківському університеті в 1889-1912 рр. Він присвятив Японії перший том своєї фундаментальної праці «Чайные округа субтропических областей Азии», опубліковані в Санкт-Петербурзі в 1897 р. Цікавість А. Краснова до Японії не обмежувалась ботанікою: у своїх подорожніх нотатках він приділив увагу японській культурі.

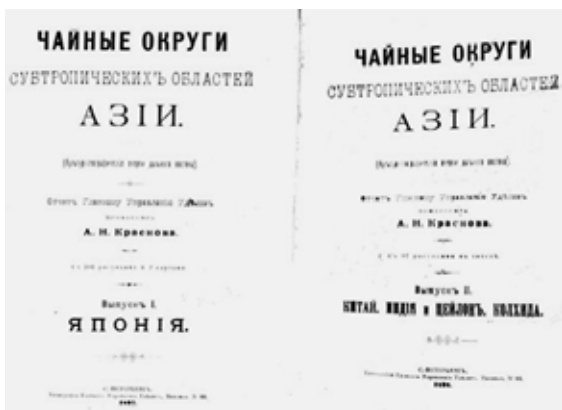
Андрій Миколайович Краснов народився 27 жовтня 1862 в Петербурзі в сім'ї військового. Вже в ранньому віці у нього виявилися любов до природи і пристрасть до подорожей, які зіграли дуже важливу роль в його подальшому житті. За словами академіка Вернадського вже в 4-5 класах гімназії він володів великим знанням навколишньої природи. Навчався він у класичній гімназії, де основна увага приділялася грецькій і латині. Андрій Миколайович, володіючи великими здібностями, досконало володів мертвими мовами (перекладав Вергілія, Овідія і Софокла не тільки в прозі, але й у віршах). Гімназію він закінчив із золотою медаллю. Потім він вступив на природниче// естественное відділення фізико-математичного факультету Петербурзького університету. По закінченні університету в 1885 р. Краснов здійснює екскурсію в Прикаспійські степи, результати яких він викладає в статті «Геоботанічні дослідження в калмицьких степах». У 1886 р. він бере участь як ботанік у великій експедиції на Тянь-Шань і в тому ж році здає магістерський іспит. А в 1887 р. вирушає у відрядження за кордон для вдосконалення своїх знань, відвідує ряд західно-європейських країн, слухає лекції деяких учених. У 1888 р. Краснов повертається до Петербурга, а в березні 1889 захищає дисертацію, представлену на здобуття ступеня магістра ботаніки, «Досвід розвитку флори південної частини східного Тянь-Шаню». Ця дисертація є однією з найбільш видатних його робіт, містить в собі багато нових фактів, тонких спостережень і блискучих думок.

Після захисту дисертації він займає посаду завідуючого на кафедрі географії, яка відкрилася в Харківському університеті і восени 1889 переїжджає до Харкова. З неповних 30 років його наукової діяльності 23 року відносяться до харківського періоду.

Окрім вивчення Кавказу, вчений здійснював дослідження в Харківській і Полтавській губерніях, вивчаючи не тільки їх природу, а і опублікував наукові роботи «Об антропологических типах Харьковского уезда и г. Харькова», «Об антропологических исследованиях и измерениях в Харьковском и Валковском уезде». Але основним прагненням і науковим інтересом Краснова було вивчення тропічних країн, що призвело згодом до видатних практичних результатів. У квітні 1892 він захищає в Московському університеті дисертацію на ступінь доктора географії «Травянистые степи северного полушария». Будучи професором Харківського університету Андрій Миколайович здійснив за власні кошти у 1892 р. першу й останню велику подорож навколо Азії, метою якої є обстеження субтропічних культур, головним чином культури чаю. Об'їхавши Індію, Цейлон, південні схили Гімалаїв, провінцію Хубей в Китаї і чайні округи в Японії, він повертається до Росії через Гавайські острови і Мексику. Результати свого вивчення субтропічних культур Краснов виклав у капітальній двотомній праці «Чайные округи субтропических областей Азии» - вип. 1 «Япония», вип. 2 «Китай, Индия и Цейлон, Колхида». Див. мал. 1.

У книзі багато цікавих відомостей з географії цих країн, і в заключній главі дана порівняльна з ними характеристика природи нашого чорноморського узбережжя Закавказзя.

Це була остання велика подорож пізніше він здійснював ще нетривалі поїздки в літній час, а зиму проводив в Харкові. Див. фото 1.

А.Н.Краснов у харківській період своєї діяльності

У роботах «По островам Далекго Востока (путевые очерки)» (1895) и «Из поездки на дальний восток Азии. Заметки о растительности Явы, Японии и Сахалина» (1894) Андрій Миколайович досліджує питання еволюції рослинного покриву помірних і арктичних широт. Див. мал.2.

ПО ОСТРОВАМЪ
ДАЛЕКАГО ВОСТОКА.

Путевые очерки

А. Н. Краснова.

Изданіе редакціи «Искра».

Изданіе «Искра».

С-ПЕТЕРБУРГЪ.

Типографія М. Меркулова, Пискаревск. восток, 8.
1906.

А.М. Краснов був не тільки великим вченим , але і популяризатором науки. У грудні 1903 р. опублікував у газеті «Південний край» статтю, присвячену японській зовнішній політиці - «Чи потрібна японцям Маньчжурія та Корея? » У 1906 р. він стає співробітником харківської газети «Південний край», в якій публікує численні статті на різноманітні теми (за період з 1906 по 1913 рр. він написав 90 статей).

За словами очевидця, Миколи Ізмайловича Дмитрієва географа, професора Харківського університету, який слухав його лекції, Краснов був чудовим лектором та володів блискучим літературним талантом. До цього у нього були виняткові природжені здібності: гучний і ясний голос, прекрасна дикція, плавна мова, виразна жестикуляція, надзвичайно яскраве образне подання матеріалу. Особливо захоплюючі були лекції, в яких він розповідав про свої подорожі, про природу і населення відвіданих ним країн. Він дуже охоче виступав з публічними лекціями в Харкові і завжди збирав велику аудиторію. Лекції він часто влаштував на користь просвітніх установ Харкова. [1]

У 1911 році Краснов після вагань погодився на пропозиції видавця газети «Південний край» стати його редактором, проте вона принесла йому гірке розчарування через суперечки з цензурою і порушення проти нього судових процесів. Це сильно похитнуло його і без того погане здоров'я . Професійна робота також не могла повністю задовольнити вченого, тому що він не міг домогтися практичного здійснення своїх ідей, пов'язаних з акліматизацією субтропічних рослин у великих масштабах. Для цього він їде до Петербурга і подає керуючому землеустроєм і землеволодін-

ням записку, в якій викладає і обґрунтовує свій план устрою ботанічного саду на Батумському узбережжі. Записка була схвалена, і йому відмовляється від посади професора Харківського ботанічного сад. Навесні 1912 р. він відмовляється від посади професора Харківського університету і редактора «Південного краю» та їде в Батумі, де вже до кінця 1914 закінчив будівництво ботанічного саду. Напружена робота сильно погіршила здоров'я вченого. У 1914 р. за приписом лікарів він їде лікуватися до Парижа, але незабаром повертається в зв'язку з війною. Повертаючись, він проїжджає Харків, де читає свою останню публічну лекцію. 19 грудня 1914 А.М. Краснов помер. Могила його за його передсмертним бажанням знаходиться в Батумському ботанічному саду.

Здобутки А.М. Краснова, на жаль, за життя не були оцінені сучасниками. Не всі поділяли його прогресивні погляди, не розуміли його глобального підходу до наукових проблем. Однак завдяки йому в Харкові виникає зацікавлення Японією. Відбуваються перші подорожі до цієї країни, зав'язують контакти, з'являються перші спроби японознавчих досліджень. Таким чином, у період 1863-1887 рр. розвиток орієнталістики у Харківському університеті суттєво стримували зовнішні, позанаукові фактори. Саме вони не дали можливості харківським вченим у повній мірі реалізувати свій сходознавчий потенціал. Але незважаючи на це наприкінці XIX – на початку XX ст. кафедра порівняльного мовознавства перетворилася на один із головних центрів вітчизняної університетської орієнталістики, а її вчені спромоглися зробити суттєвий внесок у вітчизняну та світову науку про Схід.

Список використаних джерел:

1. Выдающийся географ, профессор Харьковского университета А.Н. Краснов [електронний ресурс] – режим доступу до джерела: <http://korolenko.kharkov.com/kray/Dmitrieva1.html>
2. Историко-филологический факультет Харьковского университета за 100 лет его существования (1805-1905) / [под ред. М.Г. Халанского, Д.И. Багаля]. – Х.: Тип. Ун-та, 1908, – Ч.2: Библиографический словарь профессоров и преподавателей – 1908. – 390 с.
3. Історія Харківського університету (1804-2006): У 3 ч.: Сист. бібліогр. покажч. /Уклад.: М. Г. Швалб, В. Д. Прокопова, С. Б. Глибицька, М. М. Красиков, Р. А. Ставинська, О. О. Авксентьєва, М. П. Валюконіс, Р. Г. Найко; Наук. ред.: С. І. Посохов, О. О. Кучер; Ред.: О. С. Журавльова; Бібліогр. ред.: М. Г. Швалб, В. Д. Прокопова, С. Б. Глибицька, Ю. Ю. Полякова, О. С. Журавльова. – Х.: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2007. – 770 с.
4. Ковалівський А. Вивчення Сходу в Харківському університеті та Харкові у XVIII - XX віках // Антологія літератур Сходу / Андрій Петрович Ковалівський. – Харків: Вид-во Харківського університету, 1961.- 452 с.
5. Мовні та літературні зв'язки з країнами Сходу – [колективна монографія] / за ред. Бондаренка І.П. Інститут сходознавства ім. А. Кримського НАН України. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. – 450 с.
6. О названиях цветов В.И. Шерцль [електронний ресурс] – режим доступу до джерела: <http://vrm-id.ru/filzaps842.htm>
7. Протоколы заседаний Совета Императорского Харьковского университета и приложения к ним. Х.: ХИУ, 1863-1873.
8. Ростислав Петровский А.П. Общественный и частный быт Древней Индии. –Харьков, тип. ХИУ, б.г. – 32 с.
9. Ростислав Петровский А.П. Ответ Современнику по поводу его рецензии на I вып. «Обозрение истории Древнего мира» // Москвитянин.- 1851.- № 23.- Кн.1.- С.504-513.

10. Чувпило Л. А. Востоковедение в Харьковском университете (1805-1917гг.) автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук : спец. 07.00.02 „Всесвітня історія” / Чувпило Лидия Александровна ; Харьковский национальный ун-т им. В.Н.Каразина. - Х., 2002. – 32 с.

Ю. Малахова, к.филол.н., доц.
Харьковский национальный педагогический университет
имени Г.С. Сковороды, Харьков

В статье рассмотрен процесс развития востоковедения в Харькове с первой половины XIX в. до начала XX в., проанализировано творческое наследие ученых, заложивших фундамент востоковедческих дисциплин в Украине.

Ключевые слова: востоковедение, В. Шерцль, П. Савченко, А. Краснов, Харьковский университет.

J. Malakhova, PhD in filology, associate professor
H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv

The process of Oriental Studies development in Kharkiv from the first half of the XIXth – till the beginning of the XXth centuries is considered. The creative heritage of scholars who laid the foundation of Oriental disciplines in Ukraine is analyzed.

Keywords: Oriental Studies, V. Shertsl, P.Savchenko, A. Krasnov, Kharkiv University.

УДК [379.8:008](477:521)

В. Найдёнова, студ.
Луганский Национальный Университет
имени Тараса Шевченко, Луганск

КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЕ ПАРАЛЛЕЛИ ПРАЗДНОВАНИЯ ШКОЛЬНЫХ ФЕСТИВАЛЕЙ ЯПОНИИ И УКРАИНЫ

В данной научной статье дается описание празднования школьных фестивалей Японии и Украины. Представлено сравнение особенностей проведения школьных мероприятий, японско-го Культурного фестиваля и таких украинских праздников как: День Учителя, День Здоровья и Масленица. Найдены сходства и различия.

Ключевые слова: Япония, Украина, культура, школа, фестивали.

На наш взгляд, на сегодняшний день вопросы культурологического сходства западных и восточных стран довольно широко освещены в научной литературе и именно поэтому мы считаем актуальным рассмотрение в нашей статье вопроса сходства и отличия в проведении культурных мероприятий в Японии и Украине. Исследование данного вопроса ведет к более глубокому пониманию традиций и особенностей поведения представителей данных культур. В данной статье особое внимание уделяется сравнению таких мероприятий как японского культурного школьного фестиваля и украинских праздников, таких как: День Учителя, День Здоровья и Масленица, что,